

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Regionalizm w programach nauczania geografii

Author: Adam Hibsztter

Citation style: Hibsztter Adam. (1998). Regionalizm w programach nauczania geografii. W: M. Rzętała, T. Szczypek (red.), "Geografia w kształtowaniu i ochronie środowiska oraz transformacji gospodarczej regionu górnośląskiego : 47. Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Sosnowiec, 23-26 września 1998 r. [T.] 2, Referaty, komunikaty, postery" (S. 202-203). Sosnowiec : Uniwersytet Śląski. Wydział Nauk o Ziemi

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Adam Hibszer

Katedra Geografii Fizycznej UŚ
Sosnowiec

REGIONALIZM W PROGRAMACH NAUCZANIA GEOGRAFII

W ostatnich latach w różnych sferach życia zauważyć można wzrost zainteresowania problematyką lokalną i regionalną. Coraz częściej dostrzega się potrzebę powrotu do własnych korzeni, do utożsamiania się z miejscem, w którym się żyje. Odrodzenie idei regionalizmu ma miejsce także w edukacji szkolnej. Świadczą o tym liczne opracowania zamieszczane w literaturze metodycznej, m.in. na łamach „Geografii w Szkole” oraz serie podręczników regionalnych.

Opracowania te pokrywają się z ożywioną dyskusją nad miejscem naszego przedmiotu w reformowanej szkole. Pozycja geografii w znacznej mierze uzależniona będzie od umiejętnego doboru w dokumentach programowych treści dotyczących najbliższej uczniowi przestrzeni - najbliższej okolicy, własnego regionu, nazywanych ostatnio „małą ojczyzną”.

W dziejach szkolnej geografii wielu wybitnych geografów zwracało uwagę na znaczenie tej sfery poznania rzeczywistości. Twierdzono, iż poznanie miejscowego środowiska geograficznego stanowi podstawę wiedzy geograficznej, a poznanie przez uczniów geografii najbliższej przestrzeni, przybliży im zrozumienie procesów geograficznych i prawidłowości występujących w innych częściach świata.

Korzystając z dorobku polskiej geografii można wyprowadzić wnioski, które pozwolą na właściwe umiejscowienie tych treści we współczesnej szkolnej edukacji geograficznej. W tym celu dokonałem przeglądu dokumentów programowych, które pozwoliły na uchwycenie w nich treści dotyczących regionalizmu. Prace studialne obejmowały gromadzenie, selekcję, a następnie szczegółową analizę archiwalnych programów nauczania geografii na poziomie szkoły podstawowej i średniej, instrukcji programowych i wytycznych o realizacji programu z lat 1918-1996. W celu uchwycenia zróżnicowania ilościowego treści związanych z „małą ojczyzną”, spośród trzech elementów programów tj. celów, haseł (materiału nauczania) oraz uwag o realizacji, wypisałem i policzyłem wszystkie tzw. „informacje”, dotyczące interesującego problemu badawczego. Termin „informacja” obejmuje każde zdanie lub równoważnik zdania odnoszący się do jednego tematu lub problemu, np. cel: „zaznajomienie się z najbliższą okolicą, jako z pewną jednostką geograficzną i zdobycie najpierwszych, zasadniczych wiadomości geograficznych” (Program..., 1922); hasło programu: „Krajobraz najbliższej okolicy” (Minimum programowe..., 1992); uwagi o realizacji: „...początek nauczania geografii musimy oprzeć na obserwacji, a materiału do samodzielnej obserwacji może dostarczyć jedynie najbliższa okolica, wieś rodzinna” (Program ..., 1919).

Analiza materiałów źródłowych pozwala stwierdzić, iż nauczanie o „małej ojczyźnie” stanowi nieodłączną część kształcenia geograficznego. Jednak jej miejsce zmieniało się, podobnie jak zmieniała się szkolna geografia. Przegląd programów nauczania geografii pozwolił wyróżnić sześć okresów, cechujących się zróżnicowanym jakościowo i ilościowo umiejscowieniem tematyki dotyczącej przestrzeni najbliższej uczniowi w tych dokumentach:

- I okres (1919-1933) - zaczyna się od wprowadzenia pierwszego programu nauczania geografii po uzyskaniu niepodległości i trwa do czasu wejścia w życie programów po reformie jędrzejewiczowskiej;
- II okres (1934-1947) - obejmuje lata funkcjonowania programów po reformie z roku 1932: koniec II Rzeczypospolitej, okupację i pierwsze lata powojenne, w których funkcjonowały programy będące pochodnymi dokumentów przedwojennych. Cezurę końcową stanowi ukazanie się ostatniego projektu programu zbliżonego do programów przedwojennych;
- III okres (1948-1962) - okres o wyraźnym wpływie oddziaływania ideologii na charakter dokumentów programowych - równocześnie lata funkcjonowania kilku tymczasowych programów;
- IV okres (1963-1984) - najbardziej stabilny czas funkcjonowania w szkole programów po reformie systemu oświaty w 1963 r. (wprowadzenie 8-latki);
- V okres (1985-1989) - obejmował czas funkcjonowania programów powstałych po nieudanej reformie systemu oświaty z 1977 r.;
- VI okres (1990-1996) - lata „poszukiwań” rozwiązań programowych, wprowadzania różnych wersji „odchudzonego” programu nauczania.

Warto dodać, iż w ostatnim dokumencie MEN - „Podstawach programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących” (1997), na wszystkich etapach kształcenia geograficznego dostrzec można treści dotyczące lokalnego środowiska oraz własnego regionu. Jest to ważny element treści tego dokumentu, łączący geografę z rzeczywistością, ukazujący, iż poprzez treści lokalne i regionalne możliwe jest kreowanie aktywnego obywatela uczestniczącego w życiu swojej wspólnoty lokalnej.